

Volkstuin- en Recreatietuinvereniging Bodegraven

Clubblad

**Twaalfde jaargang
December 2018 no: 4**

Verenigingsblad van de Volkstuin- en Recreatietuinvereniging Bodegraven
Opgericht november 1972
Twaalfde jaargang no. 4, december 2018

Bestuur:

Aad Beens
(voorzitter)

tel.: **0172-611590**
e-mail: niekerkbeens@kpnmail.nl
Emmakade 43 2411 JC Bodegraven

Piet van Kooten
(vicevoorzitter/penningmeester
wnd. tuincommissaris West)

tel.: **0172-612786**
e-mail: pietvankooten@casema.nl
Koninginneweg 139 2411 XN Bodegraven

Mandy de Wit
(secretaris)

tel.: **06-18378178**
e-mail: froggy76@live.nl
Waagpoort 16 2411 SC Bodegraven

Arjen Boekhorst
(winkelcommissie)

tel.: **0172-611811**
e-mail: arjenbaukje@icloud.com
De Deel 3 2411 SH Bodegraven

Jan van der Neut
(tuincommissaris Oost)

tel.: **0172-616019**
e-mail: janvdneut@gmail.com
Vossestaart 19 2411 ML Bodegraven

Bert de Ruiters
(tuincommissaris Oost)

tel.: **0172-615279**
e-mail: ruiter108@zonnet.nl
Koninginneweg 413 2411 XT Bodegraven

?????
(tuincommissaris West)

vacature

Inleveren bestellijst Garant Zaden

Beste medetuinders,

Samen met deze uitgave van het clubblad ontvangt u hierbij ook de jaarlijkse catalogus van onze vaste zadenleverancier, Garant Zaden. Wilt u ook dit jaar uw zaden, pootaardappeltjes en/of andere tuinbenodigdheden weer via onze tuinvereniging bestellen? Lever dan tijdig een ingevulde bestellijst in bij een van onderstaande bestuursleden:

Arjen Boekhorst
de Deel 3
2411 SH Bodegraven

of:

Piet van Kooten
Koninginneweg 139
2411 XN Bodegraven

Zij verwachten uw bestelling voor **12 januari 2019**

Op uw zaadbestelling krijgt u ook deze keer 10% korting
(niet op uw pootaardappelenbestelling)

Het bestuur

Van het bestuur

TUINCOLLEGA'S,

Het jaar 2018 is alweer bijna afgelopen. Het was een niet zo gemakkelijk jaar. We hadden lang een nat en koud voorjaar en een lange, droge zomer. Maar toch hebben we er, ondanks de lange droogte, een goed jaar van weten te maken. Misschien krijgen we een strenge winter na deze mooie zomer.

Veel tuinders zijn al klaar voordat de winter (echt) begint. Er is ijverig gespit en gesnoeid en de sloten zijn schoon. Nu wordt het ook tijd plannen te maken voor het nieuwe tuinseizoen. Ook in de wintermaanden zitten tuinders niet stil. De zorg voor de bodem vraagt aandacht. Er moet worden gekalkt en gemest. Kale stukken grond moeten worden afgedekt om het uitspoelen van mineralen tegen te gaan. Nieuwe zaden moeten worden besteld. Ook zal elke tuinder een tuinplan maken voor 2019. Denkt u daarbij aan de vruchtwisseling? Dus niet elk jaar de aardappelen en de uien op dezelfde plek. Ik wil u vragen uw tuinplan voor 2019 in te leveren bij de commissie wisselteelt, zodat de vereniging weet dat er overal wisselteelt wordt toegepast.

Tegelijk met dit clubblad kreeg u ook de bestellijst in de bus. Op pag. 3 trof u al de adressen waar u uw bestelling kunt inleveren, alsook de uiterste inleverdatum. Over het moment van afhalen wordt u apart geïnformeerd. Houdt u hiervoor uw mailbox in de gaten. De afhaaldatum wordt ook gecommuniceerd via de informatieborden bij de ingang van onze tuinpercelen Oost en West.

Terugkijkend op het najaar is het het vermelden waard dat we op de Najaarsmarkt hebben gestaan. De barbecue van 8 september was een groot succes. Er waren 57 deelnemers. De organisatie liep weer op rolletjes, met dank aan de vele vrijwilligers die zich hiervoor hebben ingezet. Ik noem hierbij vooral de naam van ons bestuurslid Mandy de Wit, ook

dit keer weer de drijvende kracht achter dit culinaire samenzijn. Het eten was heerlijk! Er was meer dan voldoende voor de vleeseter maar ook voor de vegetariërs en de leden die geen varkensvlees eten.

Het lijkt erop dat de barbecue een jaarlijks terugkerend gebeuren wordt. Ik vond het heel fijn om op deze manier andere medetuinders te ontmoeten.

Een uitvoeriger verslag over de markt treft u hierna in dit clubkrantje aan, vóór de mededelingen van onze penningmeester Piet.

Op 22 december is de tuinwinkel voor het laatst in 2018 open tussen 10.00 en 12.00 uur. De laatste bestelde mest wordt dan uitgeleverd. Vorig jaar was het heel gezellig. Ook als u geen mest hebt besteld nodig ik u hierbij uit voor een kop koffie. Natuurlijk kunt u de 22-ste ook terecht in de Polderhof wanneer u hulp nodig heeft of vragen wilt stellen over het invullen van het bestelformulier van Garant Zaden. Van harte welkom, we helpen u graag.

Tenslotte wens ik u namens het bestuur hele fijne feestdagen.

Aad Beens, voorzitter

Najaarsmarkt 2018

Op 15 september 2018 hebben wij met een kraam op de Najaarsmarkt gestaan. 's Morgens om 8.30 uur hebben wij de wagen van Jan Wijfje geladen. Ik kan u zeggen dat ik me geen verenigingsmarkt kan herinneren waar we zoveel artikelen voor op de kraam hebben geplaatst. Maar niet getreurd, vol goede moed vertrokken we naar het dorpscentrum. De spullen waren vlot gelost, de kraam was vlug ingericht en zag er weer

fantastisch uit. Hij lag vol met Turkse mutsen, flespompoenen, meloenpompoenen, Patisson en niet te vergeten een kruiwagen vol met sierkalebassen. Verder hadden we nog wat slaplantjes, allemaal voor de verkoop bestemd.

We waren ook voorzien van een paar prachtige bloemenbossen van de tuin van Frans van Staalduinen, door Hugo de Haan in fantastische boeketten geschikt. Het langskomende publiek was er weg van. Uiteindelijk hebben we ook nog zo'n boeket verkocht. Verder was het die dag prachtig weer en trok onze kraam veel bekijks.

Het publiek kon het gewicht raden van een pompoen die beschikbaar was gesteld door Peter Schrama van West. Zeventig mensen deden een gooi, maar niemand noemde het juiste aantal kilo's van 33,2. Wel kwam de uiteindelijke winnaar dicht in de buurt. Hij noemde het getal van 33,1 kilo en won daarmee een bloemstukje van Aart van Greuningen van Oost. Verder, je gelooft het eigenlijk niet, maar onze Turkse mutsen, flespompoenen en sierkalebassen vlogen de kraam uit. Aan het eind van de dag waren we zo goed als los. De verenigingskas was weer enkele euro's rijker en zodoende gingen we met een zeer tevreden gevoel naar huis.

Het Najaarsmarktteam

Bert de Ruiter

Arjen Boekhorst

Piet van Kooten

Gedroogde koemest

Op zaterdag 17 november 2018 hebben we op de tuin van diverse leden ruim honderd zakken gedroogde koemest afgeleverd. We mochten ook deze keer weer gebruik maken

van de tractor met aanhangwagen van Ton Humme. Zo kostte het niet te veel moeite en met een paar man was het zeer spoedig gedaan. Dank voor alle hulp!

De volgende en laatste uitlevering is zoals de voorzitter al schreef op zaterdag 22 december 2018. Wilt u ook gebruik maken van deze voordelige mestpoeder en u heeft nog niet besteld; dit kan nog tot en met zaterdag 17 december 2018.

Gaat u hiervoor naar onze website www.volkstuinverenigingbodegraven.nl. Via de link Gedroogde Koemest komt u op de bestellijst.

Last but not least, u heeft de uitslag nog te goed van de door ons georganiseerde wedstrijd pompoen kweken. Welnu, de grootste en de zwaarste was van collega-tuinder en oud-bestuurslid Peter Schrama van locatie West.

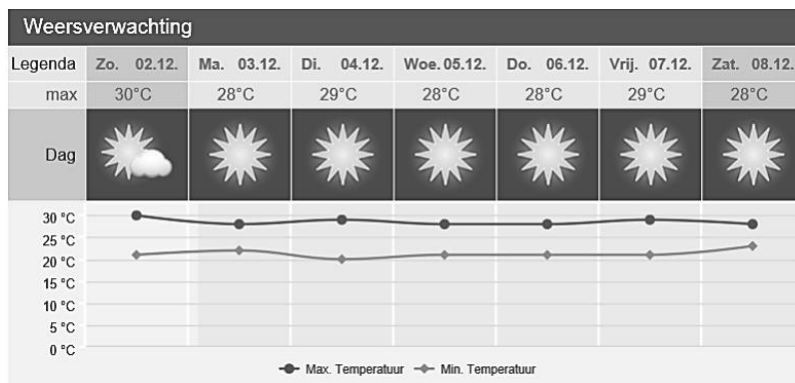
Iedereen bedankt voor het meedoen en Peter, van harte gefeliciteerd met je waardebon van 25,00 euro!

Piet van Kooten (penningmeester)

Een extreme zomer?

Het is najaar, het is bij vlagen koud en guur. De zomer van 2018? Die zijn we al lang weer vergeten. Of toch niet? Bladerend door de krant en scrollend over het scherm van onze digitale informatiedragers komen we heel wat nieuwsberichten en achtergrondverhalen tegen die toch nog over de maanden juli en augustus gaan. Die zomer, weet u nog, die zo heet was en zo droog. Hoe droog ook alweer?

Laten we beginnen met wat feitelijke informatie over het neerslagtekort en de temperatuur. De hoeveelheid water die 's zomers verdampt, bedraagt zo'n 5 mm per dag. Om een neerslagtekort te vermijden, moet het gemiddeld genomen dus ook elke dag 5 mm regenen, maar zo nat zijn onze zomers doorgaans niet. Maandelijks valt er meestal zo'n 70 mm. Uiteindelijk treedt er daardoor tussen april en oktober meestal een

neerslagtekort op van om en nabij de 100 mm, dat in de winter weer verdwijnt.

Volgen we de neerslagtekorten door de jaren heen, dan zien we meteen dat de zomer van 2018 uitzonderlijk was.

De piek in het neerslagrecord werd dit jaar bereikt op 8 augustus: 308 mm. Daarmee was 2018 op vier na de droogste zomer in honderd jaar! Alleen in 1921 (322 mm), 1911 (328), 1959 (354) en 1976 (363) was er een groter neerslagtekort.

Kanttekening is wel dat 2018 tot en met mei redelijk in de pas liep met jaren met een doorsnee-neerslagpatroon. De ergste droogte trad vooral op in juli en augustus. Daar tegenover staat dan weer dat er door de hoge temperaturen dit jaar de nodige warmterecords sneuvelden. Met een gemiddelde temperatuur van 18,9°C ging de afgelopen zomer zelfs de boeken in als de warmste sinds minimaal 1706.

Op 76 dagen lag de maximumtemperatuur boven de 20°C (normaal 60), op 37 boven de 25° (normaal 21) en op 8 boven de 30° (normaal 4).

Kortom, het was inderdaad heel warm en heel droog (red.).

Vers van het land – Boerenkoolquiche

Het is weer boerenkooltijd! Nog even en de vorst komt erover en dan is de boerenkool op z'n lekkerst. Natuurlijk is stamppot boerenkool heerlijk, maar er zijn nog veel meer mogelijkheden zoals, in dit recept, hartige taart. Laat de winter maar komen!

Ingrediënten:

1 grote ui
klontje boter
300 gram boerenkool
5 gedroogde tomaatjes (in olie)
1 eetlepel gedroogde tijm
5 plakjes deeg voor hartige taart
275 gram rookworst
paneermeel
4 eieren
100 ml kookroom

Werkwijze:

Verwarm de oven voor op 200 °C. Pel de ui en snipper de ui in kleine stukjes. Snijd de gedroogde tomaten in stukjes. Verhit de boter in een hapjespan en fruit de ui 2 minuten. Voeg de boerenkool en tijm toe en laat al omscheppend slinken. Voeg de gedroogde tomatenstukjes toe en bak even mee. Breng op smaak met peper en eventueel wat zout. Laat de plakjes hartig taartdeeg ontdooien. Vet de taartvorm goed in en bekleed deze met het ontdooide deeg voor hartige taart. Druk de randen aan en snijd overtollig deeg langs de rand weg. Prik wat gaatjes in het deeg. Strooi een beetje paneermeel over het deeg. Verdeel de boerenkool over de taartbodem. Snijd de rookworst in plakjes en leg op de vulling. Klop de eieren los met de room, voeg wat zout en peper toe en schenk over de vulling. Bak de boerenkoolquiche in ca. 30 min. in het midden van de oven goudbruin en gaar.

Eet smakelijk!

Caroline Zwaneveld

Hoe schadelijk is Roundup? – opnieuw discussie na actueel onderzoek

Er is door onderzoekers al veel gediscussieerd over de vraag of glyfosaat, het actieve bestanddeel van de onkruidverdelger die bekend is onder de merknaam Roundup, nu wel of niet schadelijk is voor insecten, zoals bijen. Om dat aan te tonen, is nog niet zo gemakkelijk. Veel proeven worden bekritiseerd, bijvoorbeeld omdat ze zijn uitgevoerd in een laboratorium in plaats van in een natuurlijke omgeving. En laten de cijfers een keer een verband zien tussen bijensterfte en het wel of niet blootgesteld zijn aan Roundup, dan snieren critici nogal eens dat het wel toeval zal zijn.

Een burgerinitiatief om glyfosaat in de ban te doen, kreeg vorig jaar massale steun. Ruim 1,3 miljoen Europeanen waaronder ook Nederlanders zetten er hun handtekening onder. Als de gemoederen zo hoog oplopen, beland je al snel in het voor- of tegenkamp. Wat moet je daar nu mee als hobbytuinder? Want laten we eerlijk zijn, welke kritiek je ook kunt hebben, dat Roundup supereffectief is, staat vast.

Toch kan het natuurlijk geen kwaad om de stand van zaken in het onderzoek hiernaar een beetje te volgen. Biologisch tuinen, met hart voor de natuur, is vaak niet alleen een gezonde, maar ook een rendabele keus: waarom geld uitgeven aan dure herbiciden of pesticiden als het ook anders kan? En bovendien, zonder bestuivers zoals bijen valt er weinig te tuinieren, want dat zij een belangrijke rol spelen bij de vruchtzetting; daar is iedereen het wel over eens.

Roundup richt zich op het enzym van de plant dat verantwoordelijk is voor de EPSP-synthese, waarvoor een cruciaal aminozuur moet worden aangemaakt. Roundup blokkeert dit enzym; de plant sterft vervolgens volledig af; dus inclusief de wortels en het blad. Sommige akkerbouwers gebruiken Roundup onder andere in het voorjaar om hun land te 'resetten' en opnieuw gebruiksklaar te maken. De bespoten percelen zijn makkelijk

herkenbaar: over het onkruid en de tarwestoppels komt een merkwaardige en ongezond ogende oranje-gele gloed.

Veel gebruikers roemden glyfosaat toen het zo'n veertig jaar terug voor het eerst op de markt kwam. Schoon en onschadelijk voor de consument; zo stond het bekend. Roundup behoorde immers niet tot de zogenaamde neonicotinoïden, waarvan de schadelijke effecten op bijen al zijn aangetoond.

Dat de stemming omsloeg, kwam vooral doordat onderzoekers begonnen te vermoeden dat intensieve gebruikers van Roundup een verhoogd risico liepen te overlijden aan kanker. Tot een gebruiksverbod heeft dit nog niet geleid. Integendeel, door de lidstaten van de EU is de toelating vorig jaar met opnieuw vijf jaar verlengd. Waarom blijft er dan toch discussie over hoe natuur- en milieuvriendelijk deze onkruidverdelger is?

De onderzoeken die tot nu toe zijn verschenen over glyfosaat en bijensterfte riepen nog de nodige vragen op en leiden vooral tot vermoedens. In juli maakten onderzoekers in China een rapport bekend waarin te lezen viel dat glyfosaat vooral bij honingbijlarven groeivertragend en soms ook dodelijk werkt. Een al wat oudere studie uit 2015 zag meer op het oriëntatievermogen van insecten: volwassen bijen hadden meer moeite met het terugvinden van hun korf nadat ze waren blootgesteld aan Roundup. Ook leefden er zorgen dat de herbicide juist die planten doden waar bijen op zijn aangewezen.

Nieuw onderzoek, in september gepubliceerd door de universiteit van Texas, was een stuk concreter. Een belangrijke uitkomst was dat het enzym dat door glyfosaat wordt uitgeschakeld ook actief is in bacteriën die heel belangrijk zijn voor de darmflora van bijen.

U kunt de Engelstalige studie, uitgevoerd onder werksterbijen, raadplegen via deze link: <http://www.pnas.org/content/early/2018/09/18/1803880115>.

De onderzoekers leggen allereerst uit wat de bacteriën in bijendarmen doen, zoals helpen bij het verteren van stuifmeel of bij het omzetten van voedingsstoffen. Op die manier dragen ze eraan bij dat bijen voldoende weerstand kunnen bieden tegen ziekteverwekkers, zoals parasitaire bacteriën. Uitgerekend die weerstand neemt af als bijen worden blootgesteld aan glyfosaat, blijkt uit het onderzoek.

Bij wijze van proef kregen de werksterbijen naast glyfosaat ook een ziekmakende bacterie toegediend. De eerste paar dagen gebeurde er niets, maar binnen een week was 90 procent van de insecten dood. Bij een tweede groep bijen, die alleen de ziekmaker kreeg maar daarvoor niet was bespoten met de onkruidverdelger, was de sterfte 50 procent. Het lijkt er dus op dat de darmflora en het spijsverteringskanaal van de bij sterk gevoelig zijn voor glyfosaat en dat de weerstand van deze bestuivers tegen bacteriële infecties door de Roundup een flinke optater krijgt. Heel opmerkelijk dat de raadselachtige bijensterfte als onbedoeld gevolg van de onkruidbestrijding nu pas is

opgehelderd, veertig jaar nadat Bayer glyfosaat op de markt bracht.

Het is niet aannemelijk dat dit nieuwste onderzoek zal leiden tot een onmiddellijk verbod. Een toxicoloog van het Radboud UMC in Nijmegen die door een Nederlandse krant om commentaar werd gevraagd noemde de studie „een mogelijk puzzelstukje in het begrijpen van de milieu- en gezondheidseffecten van glyfosaat.” Tegelijkertijd riep deze expert, Paul Scheepers, op om ook nog eens goed naar de andere ingrediënten van Roundup te kijken. „Daar zitten ook veel andere stoffen tussen waarvan we weten dat ze giftig zijn voor de mens”, waarschuwde hij.

Wat ik me als eenvoudige moestuinder weleens heb afgevraagd is of er een verband kan bestaan tussen het gebruik van bestrijdingsmiddelen en het voorkomen van bodemschimmels. U weet wel, die onzichtbare, minuscule kwelgeesten die ervoor zorgen dat erwten-, bieten- of koolplanten die het eerst zo goed leken te doen opeens gaan vergelen en verleppen, beginnen te stinken en langzaam wegrotten. En verdraaid nog aan toe, daar blijkt minstens zoveel onderzoek naar te zijn gedaan als naar het effect van bestrijdingsmiddelen op insecten. Centraal in veel publicaties staat te vraag of intensief gebruik van onkruidverdelgers zoals Roundup het bodemleven verstoort. Nu zijn begrippen zoals bodemleven en bodembiodiversiteit zeker voor beginnende tuinders een beetje vage termen. In het kort gezegd doelen we daarmee op alle bacteriën

die in de bovenlaag van de bodem leven. Daar moeten we zuinig op zijn, vanwege het nuttige werk dat ze doen. Heel belangrijk is hun aandeel in de nitrificatie: het proces waarin de in dood organisch materiaal vastgelegde stikstof weer voor levende planten beschikbaar wordt gemaakt. Hoe rijker de bodembiodiversiteit, des te beter belangrijke voedingstoffen vrijkomen.

Het interessante en tegelijkertijd ook zorgelijke is nu dat een autoriteit zoals dr. Don Huber, emeritus professor in de plantenziektenkunde in Indiana (VS), al jaren waarschuwt dat juist glyfosaat een van de herbiciden is die het bodemleven verstoort. „Het stimuleert de ontwikkeling van schimmels en verstoort het bodemleven, waardoor afbraakprocessen, humusvorming en koolstofopslag worden onderbroken en het vochthoudend vermogen van de grond steeds verder achteruitgaat”, zei hij in 2011 toen hij een gastlezing verzorgde op de Wageningse Universiteit. De gevolgen volgens Huber: Zwakontwikkelde plantenwortels, achterblijvende groei, lagere kwaliteit, verloren opbrengsten en een verhoogde ziektegevoeligheid.

Die boodschap zijn ze in Wageningen nog niet vergeten. Toen hoogleraar bodemdegradatie en landbeheer Violette Geissen om een reactie werd gevraagd op het hiervoor genoemde bijenonderzoek van de wetenschappers uit Texas herhaalde ze Hubers standpunt dat veel micro-organismen door glyfosaat zijn beschadigd. Veel boeren hebben volgens Geissen tegenwoordig meer last van schimmelziektes omdat het bodemleven is aangetast.

Er zijn dus zeker redenen om te overwegen of het niet heel verstandig is de volkstuin Roundupvrij te houden. Het spreekwoord zegt immers niet voor niets: een gewaarschuwd mens telt voor twee (red.).